

12 De vreemde gedaanten van de strijd

De leerschool van de lockdown doorlopen houdt in dat we er lessen uit proberen te trekken voor het vervolg, alsof covid een voorbereiding zou kunnen zijn, een generale repetitie voor wanneer we weer in lockdown zullen moeten gaan vanwege een andere paniek voor een andere dreiging. Hoe langer we opgesloten zitten en hoe langer het schoksgewijze verloop van de lockdown voortduurt, hoe harder maar ook hoe heilzamer de les: we zullen niet meer buitenkomen! Buiten is een ander omhulsel, een andere biofilm, een andere kritieke zone, die zich inderdaad in kritieke staat bevindt. 'Iedereen wordt verzocht uit te stappen. De trein rijdt niet verder.' Tussen gisteren en vandaag, tussen Gregor, goede zoon en goed employé, en Gregor de kakkerlak, die probeert het chaotische gewriemel van zijn zes harige pootjes onder controle te krijgen, is de kloof zo groot dat zijn hart weleens zou kunnen omdraaien in zijn lijf als hij terugdenkt aan vroeger, aan de moderne tijd.

En jij probeert dat gevoel van opsluiting een *positieve* draai te geven? Ga toch weg! Terwijl wij stikken achter onze mondkapjes en worden geacht twee meter uit de buurt te blijven van al die halfzijdig verlamde gezichten, onze ouders, onze naasten? Maar wij willen juist vrij ademen, met volle teugen, vooruitgaan, opnieuw zorgeloos zijn, ja – en zelfs het vliegtuig nemen!

Kijk eens aan, we hoeven niet ver van huis te gaan om nieuwe conflictlijnen te zien verschijnen; ze lopen dwars door onze longen. We willen ademen zoals vroeger, terwijl we tegelijk door de mensen die uit zijn op een terugkeer van het 'oude normaal' worden verstikt – en we met hen *samenspannen*. Het hele planetaire ademhalingsstelsel blijkt ontregeld en dat op alle niveaus, of het nu gaat om het mondkapje waarachter we naar adem snakken, of om de rook van bosbranden, het repressieve politieoptreden of de ondraaglijke temperatuurstijging die zich opdringt

tot in het Arctisch gebied. De schreeuw is alomtegenwoordig: ‘Het is om te stikken!’ En althans die schreeuw horen we evengoed in Gregors afgesloten kamer als in het sjofele keukentje waar de familie Samsa zich verschanst.

Deze oorlog van allen tegen allen slaat niet alleen, zoals vroeger, op een land dat een ander land binnenvalt, ik erbaar die ook in de vorm van de wederrechtelijke bezetting van sommige van de wezens die ervoor zorgen dat ik kan blijven voortbestaan. Een insect, een chemisch product, een metaal, een atoom – ja, tot in de atomen toe – en dan hebben we het nog niet over het klimaat! Ha, dat klimaat, dat we zo graag, maar al te graag zouden willen vergeten en dat ons niet meer loslaat... En die bezetting, die ‘landname’, neemt vele vormen aan en vindt plaats op alle niveaus. Dat moet ook wel, want elke burger leeft in een wereld die niet de wereld is *waarvan hij leeft*. Holobionten laten zich nooit definiëren door hun identiteit, omdat ze, om een identiteit te hebben, van alle andere afhankelijk zijn. Ze zitten per definitie altijd in een wankele positie, ze overlappen andere holobionten waarvan ze afhankelijk zijn.

Telkens als ik, burger van een natiestaat, word benaderd door een activist, komen we er gezamenlijk achter dat de grenzen van onze identiteit, van onze overheden, van onze voortbrengsels, van onze technieken en natuurlijk van ons diepe ik er niet wezenlijk toe doen. Al naargelang de omstandigheden beseft mijn neef dat hij al half augustus druivenplukkers nodig heeft om zijn druiven te oogsten; mijn dochter dat haar intestinale microflora afhankelijk is van voeding die ze eertijds links liet liggen; mijn vriend dat er geen insecten meer zitten op zijn voorruit, terwijl ze vroeger toch zijn fruitbomen bestoven; mijn buurvrouw dat de zeldzame aardmetalen die ze voor haar fabriek nodig heeft, volledig in Chinese handen zijn; allemaal beseffen ze dat al hun dagelijkse handelingen van invloed zijn op de temperatuur van de atmosfeer, en ga zo maar door. Elke

ontmoeting beproeft de grenzen waarbinnen het handelen van een agens zich tot nog toe afspeelde. Telkens weer worden die grenzen overspoeld door andere agentia, die zich uitbreiden ten koste van wat voorheen een territorium afbakende. Iets wat de duur, de intensiteit en de angst om in lockdown opgesloten te zitten nog versterkt en je het gevoel geeft dat je voortdurend bezettingsmachten van je af moet slaan.

Dan bevind ik me tussen twee werelden: de wereld waarin ik leef als volwaardige burger, beschermd door rechten, en die andere wereld, die veel wijder begrensd en meer of minder scherp afgebakend is, maar wel steeds voller en steeds verder verwijderd: de wereld *waarvan* ik leef. Als twee afzonderlijke werelden die weliswaar nabij zijn maar toch los van elkaar staan. De politieke, morele en affectieve vraag wordt vervolgens voor mij: wat doe ik met die *tweede wereld*? Wat houdt dat in, het verleggen van de grenzen van mijn land, van mijn volk, van mijn natie, zodat *inclusie* van die tweede, zich gaandeweg aan mij openbarende wereld mogelijk wordt? Word ik de bewoner van een ander politiek lichaam? Juist hier begint door etnogenese alles waar ik vroeger bij hoorde, serieus uiteen te vallen. Ik weet niet meer wat mijn land is. Ik herken mijn bodem niet meer. Ik ben verdwaald.

Elk deel van mijn lichaam, van mijn niche, van mijn territorium wordt door anderen bezet, in mijn belang of tot mijn schade. Ik wil best vrienden en vijanden hebben, maar liefst wil ik ook dat ze zich in min of meer herkenbare gelederen opstellen, in linies, in kampen, in fronten. Mijn tegenstanders hoeven niet per se een uniform te dragen, maar je zou ze toch wel graag willen herkennen. Niets is erger dan die veelvormige oorlog waarin milities zonder onderscheidingstekens lijken te opereren, die zich in gewone burgerauto's verplaatsen. Waar zitten de bronnen van CO₂-uitstoot? Hoe weet ik dat de bijenverwoesters niet in mijn tuin zitten, of zelfs in mijn klerenkasten? Hoe

detecteer je de covid dragers achter hun masker – vooral als ze ‘asymptotisch’ zijn? De lui die profiteren van subsidies op olieboringen, hoe kom je die op het spoor?

Ik heb wel een oplossing, namelijk om datgene wat voor mijn voortbestaan levensnoodzakelijk is desondanks over mijn grenzen te zetten en zo buiten te houden. Een perfecte oplossing: aan de ene kant blijf ik profiteren van de toegang tot die tweede wereld, aan de andere ontzeg ik die andere, menselijke of niet-menselijke agentia de toegang tot elke vorm van burgerschap, erkenning en gelijke rechten. Uiteraard beland ik door zo’n weigerachtige houding, zoals Pierre Charbonnier zegt, in een wankelende positie, want ik moet nog steeds territoria blijven *bezetten* waarvan ik tegelijkertijd het bestaan *ontken*. Dat is bij uitstek de positie van de *extractor* of *onttrekker*: een extreme gewelddadigheid in het handhaven van de bezetting – of het nu gaat om kolonies of om aardolie, om zeldzame aardmetalen of om lage lonen – en een even gewelddadige afwijzing van elke verantwoordelijkheid, de rechten van de eerste wereld gelden immers niet in de tweede. Dat zijn de twee tangarmen van de *landname*: de ene eigent zich dingen toe, de andere sluit dingen buiten. *Enclosures* die steeds opnieuw beginnen. Maar hoe kan ik die spanning ooit verdragen? Van extractivisme word je gek, want de enige manier om een dergelijke contradictie leefbaar te maken, is vluchten naar een plek buiten de wereld. Ik begin met klimaatscepticisme, en waar eindig ik? Met complotdenkers?

Zijn die Onttrekkers dan de vijand? Welnee, want ik ben zelf een Onttrekker, op elk moment van mijn leven! Waar moet ik naartoe, als ik me van hen losmaak? Temeer omdat de andere oplossing nog moeilijker te slikken is. Stel dat ik als overtuigd burger besluit om zowel de wereld waarin ik leef als de wereld waarvan ik leef te *omvatten* met een nieuw tracé, een nieuwe rand, en dat ik over het zo omringde geheel verklaar: ‘Dit is mijn bodem, dit is mijn volk!’ Wat gebeurt er dan? Ik bevind me nog steeds in een

wankele positie, maar ditmaal ten opzichte van de natie-staat, waarvan ik tot nog toe een min of meer zorgeloos burger was. In de ogen van alle mensen die er niet happig op zijn om – menselijke of niet-menselijke – migranten in mijn nieuwe definitie van burgerschap op te nemen, word ik een verrader. En er doen zich meer en meer conflicten voor naarmate ik, zoals het een goed activist betaamt, mijn onderzoek uitbreid, mijn nieuwe territorium bevolk, meer kennis mobiliseer en meer alternatieve experimenten uitvoer, mij kortom steeds harder verzet tegen de zeden van de Onttrekkers. Opnieuw blijkt ik nergens bij te horen.

Hoe moet ik mensen noemen die vaderlandloos zijn omdat ze het aardse vaderland, of liever het aardse moederland, in de definitie van hun eigen landen willen opnemen? ‘Anarchisten’? Ja, want ze verwerpen de grenzen van de staat waarin ze geboren zijn. ‘Socialisten’? Zo men wil, maar hoe kunnen we korstmossen en wouden en rivieren, humus en altijd weer dat verdomde CO₂ in het oude idee van het sociale opnemen? ‘Wereldburgers’ – als die wereld de planeet kon worden? ‘Internationalisten’ – als ‘natie’ zich tot niet-mensen kon uitstrekken? ‘Interdependentisten’? ‘Criticalzonisten’? ‘Loyalisten’? ‘Reconnectivisten’?

Terwijl Onttrekkers de gewelddadige bezetting van de tweede wereld in stand houden en tegelijk vluchten in een al even gewelddadige ontkenning, moeten *Verstellers* – laat ik die term uitproberen – strijd leveren om de territoria die hun vijanden eerst bezet en geplunderd en vervolgens in de steek gelaten hebben, op een andere, nieuwe manier te verweven. Maar ze moeten tot dat verstelwerk overgaan zonder een beroep te doen op een van de juridische, politonele, mentale, morele of subjectieve hulpbronnen van de natiestaten waarbinnen ze nog steeds opgenomen zijn – voorlopig tenminste. En vooral zonder te kunnen terugvallen op de gegarandeerde bijstand van de ontelbare entiteiten van die tweede wereld die ze claimen te omarmen, maar waarvan ze meestal de zeden, gebruiken en eisen niet

kennen. En om de zaken nog ingewikkelder te maken: het feit dat holobionten elkaar overlappen heeft tot gevolg dat er na elke grens een andere grens opduikt, een andere wereld van tot dan toe miskende operatoren waarmee rekening moet worden gehouden. Vandaar de veelvoud aan zogeheten ‘milieucontroverses’ over elke deelnemer aan een wereld die tegenwoordig allerminst gedeeld is: vlees, atomen, bos, windmolen, vaccins, auto, bakstenen, pesticiden, vissen, zaad, rivier, alles vormt tegenwoordig conflictstof. Maar die conflicten laten zich niet ordenen in een herkenbare samenhang.

Tijdens de voorbije twee eeuwen bestond er een grote toneelmachinerie, een immense scenografie die alle conflicten ordende en ervoor zorgde dat je ruwweg wist welke positie je moest kiezen als je rechtvaardig wilde zijn. Dat was het conflict tussen arm en rijk, een conflict dat scherpere contouren kreeg door het onderscheid tussen proletariërs en kapitalisten. Het nieuwe conflict tussen Onttrekkers en Verstellers, als we dat woord aanvaarden, speelt vandaag een vergelijkbare rol, het is even alomtegenwoordig, intens, gewelddadig en complex als het vorige, behalve dat het niet alleen mensen maar ook heel wat niet-mensen mobiliseert. Zeggen dat het conflict mondiaal is zou een eufemisme zijn. De inzet ervan is de wereld, met dien verstande dat de definitie van de wereld radicaal verschilt naargelang de partijen die bij het conflict betrokken zijn. En vooral, het snijdt door het oude klassenfront heen en creëert daarbij alle mogelijke ‘transversale secties’ of dwarsdoorsnedes – dat hebben we van de Gele Hesjes geleerd. De uitdrukking *intersectionaliteit* komt hier misschien van pas. Die uitdrukking, die is bedacht om het nieuwe in de conflicten tussen mensen te verdisconteren, past nóg beter om te verwijzen naar de conflicten tussen Onttrekkers en Verstellers, conflicten waarin alle op het spel staande belangen volgens nieuwe frontlijnen moeten worden getekend en er, op andere territoria, andere

allianties moeten worden gezocht en vervlochten, vermaakt en hersteld.

De vroegere scenografie hing af van de Economie, omdat de onrechtvaardigheden konden worden gelokaliseerd via de positie in het ‘productiesysteem’. Maar in de vreemde nieuwe gedaanten die de strijd aanneemt is de Economie alleen nog een oppervlakkige sluier en gaat het niet meer om productie. Wat op het spel staat zijn verwekkingspraktijken en de vraag of de bewoonbaarheidsvoorwaarden van levensvormen al dan niet kunnen worden gehandhaafd, voortgezet, zelfs uitgebreid – levensvormen die door hun handelen het eigenlijke omhulsel waarin de geschiedenis zich blijft afspelen, in stand houden. Niet alleen meer een geschiedenis van klassenstrijd, maar een geschiedenis van het soort nieuwe klassen, allianties en secties die strijden voor de bewoonbaarheid van wat Nikolaj Schultz onderzoekt onder de naam ‘geosociale klassen’. Het niet-mens worden van mensen verplaatst de onrechtvaardigheid: wat wordt toegeëigend is niet langer de ‘meerwaarde’ maar het vermogen tot genese, de subsistentie- of verwekkingsmeerwaarde.

Moeten we Onttrekkers en Verstellers in twee kampen verdelen en een oorlog organiseren? Maar dat is onmogelijk, omdat het begrip ‘kamp’ iets betekende in revolutionaire periodes, toen men zich verbeeldde dat men de ene wereld kon *vervangen* door de andere, via een radicale, totale substitutie, een grote dialectische kentering, een soort buitensporige, in de tijd beperkte, coherente en weloverwogen operatie. Maar de vreselijke ironie is dat die vervanging, die grote kentering *al heeft plaatsgevonden*, en dat we juist uit *die vervangen wereld*, de gemoderniseerde wereld, los willen komen door onze eigen wereld terug te vinden – of wat ervan over is, om die te laten floreren. Die totale revolutie, die onder onze voeten plaatsgreep terwijl we in het roemruchte jaar 1989 de ‘overwinning op het communisme’ vierden, heet het Antropoceen. Wat een vreemde nederlaag was dat in feite!